

A pálosok fémikonmúzeuma a Gellért-hegyi barlangkolostorban

tója és igazgatótanácsának tagja, Jurij Alekszandrovics Golubjev arról is híressé vált, hogy a világ legnagyobb fémikon-magángyűjteményével rendelkezett. Sokak szerint magángyűjteménye a legnagyobb múzeumi kollektciónál is jelentősebb volt. A fémikonokból –

Kazanyi Istenszülő / The Kazan Mother of God

18. század, rézötvözet, zománc (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / 18th century, copper alloy, enamel (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [10,9x7,8 cm]

Borisz és Gleb szent fejedelmek / Princes SS. Boris and Gleb

1800 körül, rézötvözet (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1800, copper alloy (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [9,8x9,1 cm]

■ A Yukos Oil Company (Jukosz olajvállalat) nevet talán mindenki ismeri. Ez az oroszországi olajtársaság 1993 és 2007 között működött, és a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb cégóriása volt. Egyik alapí-

pontosabban a rézalapú ötvözetekből öntött orosz ikonokból – magánmúzeum létrehozását tervezte. Ebben a 2007 januárjában londoni lakásában bekövetkezett váratlan halála megakadályozta. Ezt a tragikus eseményt talán egy kisé az enyhítette, hogy gyűjteményének legszebb darabjaiból 214 műremeket Jelena Jakovlevna Zotova, a moszkvai Rubljov Múzeum tudományos főmunkatársa 2002-ben egy kitűnő, reprezentatív könyvben közzétett.

Ez év áprilisában alakult meg a pálosok fémikonmúzeuma a Gellért-hegyi barlangkolostorban, melyben 370 műalkotás került bemutatásra, s így e múzeum nemcsak Európa, hanem a világ legnagyobb állandó fémikon-kiállítása lett.

A múzeum alapítását számos kutatás és kiállítás előzte meg. Ilyen volt például a budapesti Iparművészeti Múzeum 2005-ös fémikon-kiállítása, melyet Jelena Jakovlevna Zotova, Svetlana Vitaljevna Gnutova és e sorok írója rendezett.

Ismeretes, hogy már a Bizánci Birodalomban és a Kijevi Ruszban is öntöttek fémikonokat. Oroszországban az óhitűek, vagyis a raszkolnyikok megjelenésével, a 17. század közepétől készítettek nagy számban fémikonokat. Az óhitűek ugyanis még erősebben ragaszkodtak a hagyományokhoz, s szerintük az öntvény biztosabban megőrizte az ősi formákat, mint a festett ikonmásolatok. Praktikus oka is volt ennek. A rézöntvény ikonok kevésbé voltak sérülékenyek, s így egyszerűbb volt utazáskor, zarándokutakon nyakba akasztva vagy batyuban, nyeregtáskában hordani. Este az összehajtható ikonokat (diptichonokat, triptichonokat, tetraptichonokat) felállították, és mint kis oltár előtt elmélkedtek és imádkoztak.

Az ikonmúzeumban az ikonok részben tárgytipusok és ikonográfiai rendszer alapján kerültek kiállításra.

Az első tárlóban kisméretű, nyakba akasztható keresztet láthatunk, köztük több 11–12. századit is. A második tárló az Istenszülő (vagyis Szűz Mária) ikonjainak rendkívüli változatosságával lep meg. Nemcsak azzal, hogy a sokszínű csillogó zománcok és az aranyozás az isteni fényt jelzik, hanem azzal is, hogy a gyermekét magához ölelő Mária alakja az anyai szeretetet megkapóan érzékelteti, és egyben az evilági és a túlvilági összefonódására is utal. Jó példa erre az

Istenszülő Vlagyimiri ikonja. Az Istenszülő Vlagyimiri ikonját az orosz föld palládiumának tekintik, és igen sok másolat készült róla. Erről az ikonról egyéb-

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Vlagyimiri Istenszülő
szentekkel, triptichon /
The Vladimir Mother
of God with Saints.
Triptych**

18. század, rézötvözet
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonműzeuma,
Budapest) /

18th century, copper
alloy (Ruzsa György
Icon Museum of the
Gellért Hill Cave
Monastery of the
Pauline Order,
Budapest)

[6,5x9,6 cm]

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Vlagyimiri Istenszülő /
The Vladimir Mother
of God**

18. század,
rézötvözet, zománc
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonműzeuma,
Budapest) /

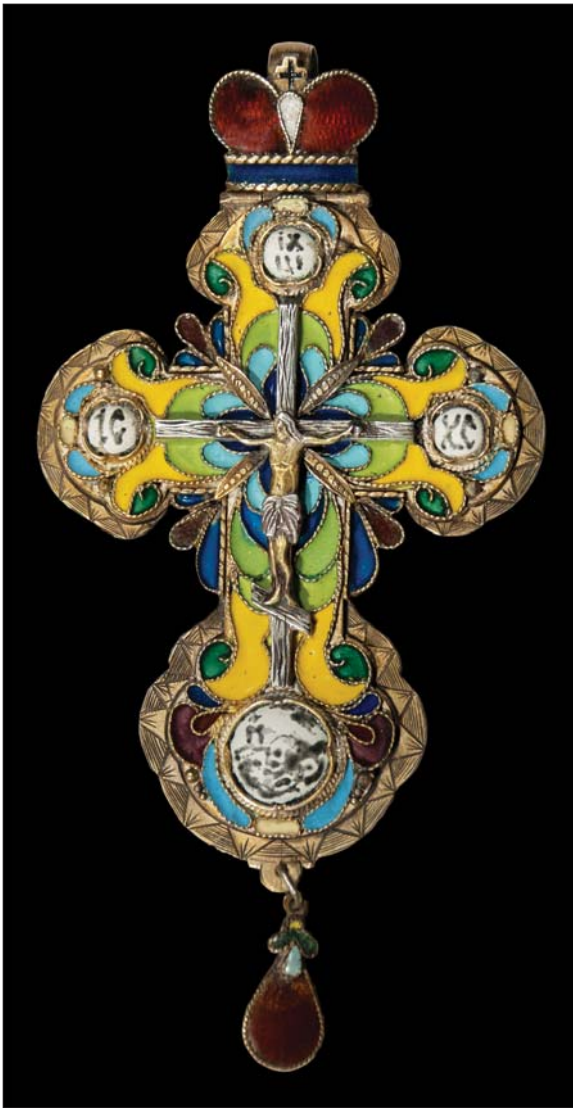
18th century, copper
alloy, enamel (Ruzsa
György Icon Museum
of the Gellért Hill
Cave Monastery
of the Pauline Order,
Budapest)

[9,7x5,6 cm]

ként az elsők között az ikonkutatás egyik legnagyobb tudósa, Alekszandr Ivanovics Anyiszimov egy kitűnő tanulmányt írt még a húszas évek végén, ám a vallásüldöző szovjet kommunista rendszer ezt nem engedte publikálni. A tudós végül is külföldön jelentette meg művét, de amikor ezt megtudták, munkahelyéről elbocsátották, tízévi kényszermunkára ítélték, s 1937-ben kivégezték. Az Istenszülő Kazanyi ikonjához, melyről talán a legtöbb másolat készült, nem fűződik ilyen tragikus történet. A hagyomány szerint az ősi ikont 1579-ben találta meg egy kislány Kazany városában egy tűzvész után. Ez az ábrázolás a vlagyimirihez képest kissé szigorúbb, „útmutató”, tanító jellegű. 2011-ben az Istenszülő Kazanyi ikonjának egy másolatát a Nemzetközi Úrállomásra jutatták el.

A következő tárlóban Krisztus-ábrázolásokat láthatunk. Közülük is kiemelkednek a Deészisz, vagyis

ima-típusok, amelyeken Krisztus mellett az Istenszülőt és keresztelő Szent Jánost láthatjuk, akik Krisztushoz imádkoznak az emberiségért. A bal oldali fal melletti tárlóban szentek és nagy egyházi ünnepek ikonjai vannak. Oroszországban az egyik legnépszerűbb szent az adományozásáról is híres Szent Miklós püspök volt. (Nálunk a gyerekek körében Mikulás néven ismert.) Ő szinte orosz szentnek számított. Egy legenda szerint a 14. században, mikor a tatárok megtámadták Mozsajszk városát, Szent Miklós megjelent a város fölött, jobbában villogó karddal, baljában a városi templommal, hogy megvédje a várost és a pravoszláv hitet. A tatárok elmenekültek. Így látjuk őt az úgynevezett Mozsajszki Szent Miklós-ikonokon. Gyakran ábrázolták Vlagyimir Svjatoszlavics kijevi fejedelem legfiatalabb fiait, Szent Boriszt és Szent Glebet is, akiket elsőként kanonizáltak orosz szent-

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Olga Alekszandrovna Ogurecsnyikova: Kereszt /
Olga Alekszandrovna Ogurechnikova: Cross**

1900 körül, ezüst, zománc (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1900, silver, enamel (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [10,6x5,4 cm]

nek. Nagy mesterségbeli tudással öntött, ún. áttört (vagyis hátlap nélküli) ikon mutatja be lovon ülve alakjukat, hiszen e két jámbor vértanú szent egyben a

Mozsajzsi Szent Miklós / Saint Nicholas of Mozsajsk

1800 körül, rézöntvény (A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma, Budapest) / c. 1800, copper alloy (Ruzsa György Icon Museum of the Gellért Hill Cave Monastery of the Pauline Order, Budapest) [7,8x5,6 cm]

Fotó: Spitzer Fruzsina

Fotó: Spitzer Fruzsina

**Deészisz, triptichon /
Deesis. Triptych**

19. század, rézötvszövet,
zománc
(A Pálos Szikla-
kolostor Ruzsa György
Ikonmúzeuma,
Budapest) / 19th
century, copper alloy,
enamel (Ruzsa György
Icon Museum of the
Gellért Hill Cave
Monastery of the
Pauline Order,
Budapest)
[16,3x44 cm]

lőtenyésztők védőszentje is volt. A középső tárlóban több ezüstkeresztet és liturgikus tárgyat csodálhatunk meg, melyek neves orosz ötvösmesterek munkái.

Fölmerülhet a kérdés, hogyan kerülhetett ennyi kitűnő pravoszláv műremek Magyarországra, ebbe az elsősorban a nyugati kereszténység kultúrájához kapcsolódó országba. Már a tatárjárás során, a nyugatra menekülő kijevek is hoztak magukkal bronzkereszteket. (Erről tanúskodnak a Magyar Nemzeti Múzeum ásatásokból származó megkapó bronzkeresztjei is.) Nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy Magyarországon igen nagy számban éltek pravoszláv hitű népek (szerbek, románok, görögök, ruszinok stb.), s ők egyházi vonatkozásban rendszeresen tartottak fenn kapcsolatokat Kijevvel (főleg az ottani Teológiai Akadémiával) és más kelet-európai területekkel, ahonnan számos liturgikus tárgy érkezett.

Sok orosz fémikon került Magyarországra az 1848–49-es forradalom és szabadságharc során, amikor is számos orosz katona harcolt itt a magyar honvédek ellen. Többek között Karacs Teréz írónő feljegyzéseiben is találunk erre vonatkozóan pontos adatokat. 1945 után a megszálló szovjet csapatok katonáitól is kerülhetett több fémikon Magyarországra. (Szokták mondogatni, hogy a százötven éves török megszállás egyetlen előnye a hatalmas keletiszőnyeg-gyűjtemény

kialakulása – egyesek szerint itt van a világon a harmadik legnagyobb keleti szőnyeganyag –, míg a negyvenéves szovjet megszállás egyetlen előnye az ikongyűjtemények létrejötté.) Míg Magyarországon ekkortájt tele voltak a műkereskedések orosz ikonokkal – igaz főleg csak 19. századiakkal –, addig a Szovjetunióban ikonokat tartani vagy eladni szigorúan tilos volt. Mindenesetre e kicsiny, ám nagy vallási és művészi értékű fémikonok Magyarországon is hirdetik az orosz nép ősi művészeti és vallásos kultúráját.

A fémikonok származási helyét, a műhelyeket technikai és stílusjegyek alapján nehéz meghatározni. Mégis rendkívül finom és vékony öntvényekkel kitűnnek az északi Vig-kolostor sokszínű zománcal díszített ikonjai, feltűnőek a Moszkva környéki nagyméretű keresztetek, de találunk öntvényeket az Urálvidékről, a kelet-szibériai régióból, Irkutszk környékéről is. Így tehát e kincstárszerűen berendezett viszonylag kis kiállítótérben akár több ezer kilométeres utazást is tehetünk.

A múzeum pontos neve és címe: A Pálos Sziklakolostor Ruzsa György Ikonmúzeuma (1114 Budapest, Szent Gellért rkp. 1.). Látogatható hétfőtől szombati 10 és 19 óra között.

RUZSA GYÖRGY
művészettörténész